

KUIN OLISIN ENEMMÄN IHMINEN

Jonosta yhteyteen –projektin asiakkaiden kokemuksia

Heli Pikkarainen

Opinnäytetyö, syksy 2017

Diakonia-ammattikorkeakoulu

Sosiaalialan koulutusohjelma

Sosionomi(AMK)+diakonin
virkakelpoisuus

TIIVISTELMÄ

Keväällä 2016 Jyväskylän katulähetys aloitti Jonosta Yhteyteen-projektin, jonka aikana Jyväskylän Sammonkadun ruokapankkiin (Jokapäiväinen leipä) avattiin Päiväkeskus Leivän talo. Projektin myötä haluttiin ehkäistä ruoka-avun asiakkaiden syrjäytymistä ja yksinäisyyttä, jota he tutkimusten mukaan kokevat valtaväestöä enemmän. Keinoina tässä oli muun muassa palveluohjauksen lisääminen Päiväkeskuksessa sekä jonotuksen siirtäminen sisätiloihin. Tämän opinnäytetyön tavoitteena oli selvittää Jyväskylän katulähetyksen Jonosta Yhteyteen projektin asiakaskokemuksia ja kerätä palautetta projektista ruokapankin asiakkaiden keskuudessa.

Opinnäytetyö toteutettiin laadullisena haastattelututkimuksena kevään 2016 ja kesän 2017 välisenä aikana. Tutkimusaineisto koostui ruokapankin asiakkaiden kolmessa osassa tehdyistä haastatteluista sekä havainnointimateriaalista, jota käytettiin täydentävänä tutkimusaineistona. Tutkimusaineisto analysoitiin aineistolähtöisesti sisällönanalyysillä.

Tutkielman tulokset osoittavat, että Jonosta Yhteyteen –projektin vaikutukset ovat olleet ruokapankin asiakkaille merkityksellisiä. Osallisuuden kokemus lisääntyi projektin aikana ja lisäksi osallistumisen mahdollisuuksia nähtiin enemmän lähtötilanteeseen nähden. Haastateltavat kokivat saavansa päiväkeskuksesta helpotusta yksinäisyyteen ja yhdessäolo koettiin mahdollisuudeksi luoda yhteisöjä, myös sosiaalisten suhteiden luominen helpottui päiväkeskustoiminnan myötä. Lisäksi tulokset osoittavat, että päiväkeskuksesta sai tukea vakaumukselle ja päiväkeskuksessa pidetyt hartaudet koettiin merkityksellisiksi hengellisen elämän ylläpitämisen kannalta. Asiakkaat kokivat myös, että heidän taloudellinen pärjääminen parani projektin aikana.

Asiasanat: Ruoka-apu, Ruokapankki, Osallisuus, Yhteisöllisyys, Diakoniatyö, Jyväskylän katulähetys

ABSTRACT

In Spring 2016 Jyväskylä Katulähetys (Jyväskylä Street Mission) started a project called Jonosta Yhteyteen and one part of the project was to establish a day center (Leivän talo) for the food aid customers of Sammonkatu food charity service center. According to studies food charity customers suffer from social exclusion and loneliness more than population in general and objective of the project was to prevent this. Means to reach the objective were to increase social service guidance among and changing the queuing system. Objective of this thesis was to collect and research feedback and experiences of the customers about the project.

This thesis was implemented as a qualitative interview research between spring 2016 and summer 2017. Research data consists of interviews of food aid customers made in three different parts and observations made in day center which were used as supplementary data. Research data was analyzed by using content analysis.

Results indicate that effects of Jonosta Yhteyteen project have been significant to food aid customers. The experience of participation increased during the project and customers also saw more possibilities to participate compared to the situation before day center. People interviewed also felt that they were less lonely and association was a possibility to create communities. Also bonding social relationships had become easier after establishing day center. Day center also supported people with their spiritual life and financial situation increased.

Keywords: Food aid, Participation, Community, Sociality, Christian social work, Jyväskylä Street Mission

Sisällys

1 JOHDANTO	5
2 MITÄ ON RUOKA-APU	7
2.1 Ruoka-apu käsitteenä.....	7
2.2 Ruoka-apun asiakkaat.....	8
2.3 Ruoka-apu osana arjessa selviämistä.....	10
2.4 Ruoka-apu diakoniatyön muotona.....	11
2.5 Ruoka-apu Jyväskylässä.....	12
3 YKSIÄISYYDESTÄ YHTEISÖÖN.....	14
3.1 Syrjäytyminen ja yksinäisyys	14
3.2 Yhteisö ja yhteisöllisyys.....	15
3.2 Vapaaehtoistyö yhteisöön liittymisen muotona.....	16
3.3 Osallisuus ja yhteisö	16
4 AINEISTONKERUU JA ANALYYSI.....	18
4.1 Teemahaastattelu	18
4.2 Haastattelun vaiheet ja käytännön toteutus	19
4.3 Havainnointi	22
4.4 Aineiston analyysi	23
5 TULOKSET	25
5.1 Osallisuuden osa-alue.....	26
5.2 Sosiaalisuuden osa-alue.....	27
5.3 Hengellisyyden osa-alue.....	29
5.4 Taloudellisen pärjäämisen osa-alue.....	31
6 POHDINTA	33
6.1 Asiakkaiden kokemukset Jonosta yhteyteen-projektista	33
6.2 Jatkotutkimusmahdollisuudet	35
6.3 Tutkielman eettisyyden tarkasteltua	35
6.4 Mitä opin opinnäytetyöprosessista	36
LÄHTEET	38
Liitteet	40

1 JOHDANTO

Kirkkopalvelut (2017) toteavat verkkosivuillaan, että ruoka-avun piirissä oli vuonna 2016 noin 106 000 ihmistä. Heistä suurin osa on yksinhuoltajia, pienituloisia, perustulon varassa eläviä, osa-aikatyötä tekeviä ja pienellä eläkkeellä kituuttavia ikäihmisiä. (kirkkopalvelut 2017.) Pienituloiselle ihmiselle ruoka-apu on usein sosiaaliturvaa merkittävästi täydentävä apu. Ruoka-apuun turvautuminen kuitenkin koetaan usein negatiivisena asiana, joka aiheuttaa siihen turvautuvalle mm. häpeän tunteita sekä syrjäytymistä yhteiskunnasta (mm. Ohisalo 2014 ja 2017, Kainulainen & Saari 2013). Tässä opinnäytetyössä pohditaan ruoka-apua ilmiönä sekä siihen liittyviä kokemuksia.

Tämän opinnäytetyön taustalla on Jyväskylän Katulähetyksen maaliskuussa 2016 aloittama ”Jonosta yhteyteen”-projekti, joka on pyrkinyt tarttumaan ruoka-apuun liittyvään syrjäytymisen, häpeän tunteen ja yksinäisyyden problematiikkaan. Projektin tavoitteena on ollut aktivoida Ruokapankin asiakkaita vertaistuen ja toiminnallisten ryhmien sekä palveluohjauksen ja neuvonnan kautta (Jyväskylän katulähetys 2016). Malliesimerkkinä projektille on ollut Turun A-killan ”Virtaa vertaisuudesta”-projekti, jossa on käytetty samoja toimintamalleja kuin ”Jonosta yhteyteen”-projektissa tullaan soveltamaan. (Jyväskylän katulähetys 2016.)

Ensimmäinen osa projektia on ollut Päiväkeskus Leivän talon perustaminen Jyväskylän Sammonkadun ruokapankin (Jokapäiväinen leipä) välittömässä läheisyydessä sijaitsevaan Cafe Agapeen ja ruokapankin jonotuksen siirtäminen ulkotiloista sisätiloihin. Päiväkeskus Leivän talo toimii lisäksi projektin keskuspaikkana ja asiakkaiden palvelukeskuksena. Seuraavana vaiheena on ollut matalan kynnyksen palveluohjauksen järjestäminen asiakkaille päiväkeskukseen ja kolmantena vaiheena on ollut vertaisryhmien ja toiminnallisten ryhmien perustaminen. Näiden lisäksi vapaaehtoistoimintaa on pyritty kehittämään niin, että käytettävissä olisi vapaaehtoistyöntekijöiden rinki tukemaan käytännön ruoanjakelu työtä. (Jyväskylän katulähetys 2016.)

Tutkimus on laadullinen tutkimus Jyväskylän Katulähetyksen Ruokapankin asiakkaiden elämästä Jonosta yhteyteen Projektin edetessä. Tavoitteena on ollut tarkastella millaisia kokemuksia ruokapankin asiakkailta on Jonosta yhteyteen -projektista. Ruokapankin asiakkaat kokevat ajoittain yksinäisyyttä ja ovat vaarassa syrjäytyä yhteiskunnasta. Tästä syystä aihe on tärkeä ja merkityksellinen, sillä syrjäytyminen ja yksinäisyys ovat vakavia ongelmia tälläkin hetkellä suomalaisessa yhteiskunnassa. Tutkimuksella pyritään kartoittamaan niitä mahdollisuuksia, joilla edellä mainittuja ilmiöitä voidaan vähentää ja ihmisten yhteisöllisyyttä lisäämään.

2 MITÄ ON RUOKA-APU

Mitä on ruoka-apu ja keitä ovat ruoka-avun asiakkaat? Tässä kappaleessa tarkastellaan näitä kysymyksiä sekä avataan ruoka-apuun liittyviä keskeisiä käsitteitä.

2.1 Ruoka-apu käsitteenä

Ruoka-avulla tarkoitetaan yhtä sosiaaliavun muotoa, joka annetaan ruokana. Suomessa keskeisiä ruokakassien jako leipäjonoissa ja diakoniatyössä, yhteisruokailut ja maksusitoumusten jako sosiaalitoimesta ja diakoniatyöstä (Ohisalo 2014, 24). Tässä tutkimuksessa tarkoitetaan ruoka-avulla sellaista ruoka-apua, joka jaetaan ihmisille ruokakasseina ja/ tai yhteisruokailuna.

Ruoka-apu on myös konkreettinen paikka, se on paikka, josta kuntien sosiaalityö ja terveydenhuolto voivat tavoittaa poispudonneita. Ruoka-apu on hyvinvointivaltion tarjoaman viimeisen perusturvan jälkeistä apua, jota kuitenkin tarjolla jossain joillekin eikä kaikille kaikkialla. (Ohisalo 2014, 16.) Jyväskylän katulähettyksen sammonkadulla sijaitseva ruokapankki on hyvä esimerkki konkreettisesta ruoka-apua jakavasta paikasta. Ruoka-avun asiakaskunta saattaa olla siten hyvinkin valikoitunutta. Esimerkiksi Jyväskylässä erityisesti ruokapankin asiakkuuteen vaaditaan yleensä toimeentulotuen päätös tai muu osoitus vähävaraisuudesta. Osa toimipaikoista houkuttelee suhteessa enemmän nuorempia ja osa vanhempia kävijöitä, osa eläkeläisiä ja osa mielenterveyskuntoutujia (Ohisalo 2014, 16).

Ruokapankki on siis konkreettinen paikka, josta ruoka-apua jaetaan. Silvasti (2011, 281) toteaa, että Suomen ensimmäinen ruokapankki perustettiin Tampereen väliaikaiseksi hätäavuksi vuonna 1995 diakoniatyön toimesta. Kuitenkin ruokapankeista on tullut vakiintunut vähävaraisten auttamisen muoto. Kirkkopalvelujen mukaan moni avunsaaja on nykyisin riippuvainen väliaikaiseksi hätäavuksi tarkoitettusta ruoasta. Vuonna 2010 ruokaturva koettiin kirkon piirissä niin tärkeäksi asiaksi, että köyhille lapsiperheille tarkoitettu ruoka-apu otettiin Yhteisvastuun keräyskohteeksi. (Silvasti 2011, 281.) Ruokapankit saavat ruuan lahjoituksena ruokakaupoista tai ruuan tuottajilta ja jakavat sen edelleen eteenpäin ruoka-apuna sitä tarvitseville.

”Leipäjono” on monille tuttu ilmaisu ruoka-apua saavista ihmisistä. Ilmaisuu on hyvin konkreettinen, sillä se tarkoittaa jonoa jossa ihmiset seisovat odottaessaan ruoka-apua.

Leipäjonoja syntyi alun perin 1990-luvun taloudellisen tilanteen, poliittisten päätösten ja kasvaneen työttömyyden vuoksi. Vähitellen ruoka-avusta muodostui eräs suomalaisen yhteiskunnan tapa tukea heikommassa asemassa olevia. (Ohisalo 2014, 20.) Ilmiönä ruoka-apu menee kuitenkin laajemmalle, kuin leipäjonot. Ruoka-apu on myös juridisesti oikeutta ruokaan sekä yhä enemmän ekologinen käytäntö, jossa ylijäämä ruokaa jaetaan vähävaraisille. (Ohisalo 2017, 26.)

Ruoka-apua jakavat seurakunnat ja kolmannen sektorin toimijat. Salonen (2016, 20) toteaa, että Suomessa ruoka-avun institutionalisoituminen on jäänyt vähäiseksi, juuri tästä syystä. Toisin kuin muissa maissa, ruoka-avun jakamiseen ei ole kattoorganisaatiota, vaan jokainen kunta tai kaupunki organisoii ruoka-avun jakamisen omalla tavallaan. (Salonen 2016, 20.) Ruoka-apua tarjotaan lähes jokaisessa Suomen kunnassa/kaupungissa. Voidaan siis perustellusti sanoa, että väliaikaiseksi tarkoitettun hätäavun on annettu muodostua vakituiseksi tavaksi paikata hyvinvointivaltion turvaverkon vuotokohtia, ja samalla vastuuta yhteiskunnan kaikkein heikko-osaisimmista ihmisistä on siirretty pysyvästi valtiolta ja kunnilta kolmannelle sektorille. (Silvasti 2011, 281.)

2.2 Ruoka-avun asiakkaat

Ohisalo (2014, 27) toteaa, että suomalaisen ruoka-avun kenttä on tilkkutäkkimäinen. Toimijoita on lukuisia, mutta laajempia yhteistyömalleja oli vielä vuonna 2014 yhden käden sormilla laskettava määrä. Toimintaa on siis runsaasti, mutta se on toistaiseksi vielä melko järjestäytymätöntä. Silti ruoka-avun kentällä on samankaltaisuuksia, joista yksi liittyy siihen väylään, kuinka ruoka-apuun päädytään. Toisin kuin monessa muussa eurooppalaisessa maassa, Suomessa ruoka-apuun voi hieman toimijasta riippuen hakeutua lähes kuka tahansa. Ruokaa saadakseen ei siis aina tarvitse ensin olla yhteydessä esimerkiksi sosiaalitoimeen tai kirkon sosiaalityöhön. (Ohisalo 2014, 27.) Ruoka-apua jaetaan ainakin jossain muodossa kaikille sitä haluaville, eikä se ole sidoksissa esimerkiksi toimeentulopäätökseen. Esimerkiksi Jyväskylän katulähetyksen ruokapankki jakaa ruoka-apuna leipää kaikille halukkaille, mutta ruokakassi on sidottu toimeentulopäätökseen tai vastaavaan osoitukseen vähävaraisuudesta.

Tutkimukset osoittavat, että ruoka-avussa käy pääasiassa keski-ikäisiä ja iäkkäämpiä. Suurin ryhmä on 56-65-vuotiaat (27%), seuraavaksi suurin ryhmä 46-55-vuotiaat (24%) ja kolmanneksi suurin ryhmä yli 65-vuotiaat (17%). (Ohisalo 2014, 30.) Taloudellinen tilanne on ruoka-avun saajilla yleensä hyvin tiukka. Kuitenkin ruoka-avussa käyvistä lähes kymmenen prosenttia määritteli itsensä jossain määrin työssäkäyviksi. Työssäkäynti ei siis täysin suojaa ruoka-avulta, ja voidaankin puhua working poor-ilmiöstä, jossa henkilö tekee niin matalapalkkaista työtä, että toimeentulo häidin tuskin riittää elämiseen. Toisaalta henkilö ei ole oikeutettu sosiaaliturvaetuksiin, sillä tulot ylittävät sallitun rajan. (Ohisalo 2014, 31.)

Ohisalon (2014, 35) mukaan ruoka-avun saajien koulutustaso on hieman keskimääräistä alhaisempi. Toisaalta perus- ja kansakoulun käyneitä oli enemmän ja toisen asteen, lukion tai ammattikoulun käyneitä oli ruoka-avun saajissa lähes yhtä paljon (40%) kuin kantaväestössä keskimäärin, mutta korkeakoulutettuja oli muuhun väestöön nähden selkeästi vähemmän. Suurimmassa osassa Suomen kunnista valtaosa ruoka-avun saajista on naisia. Kuitenkin Porvoossa, Helsingissä ja Jyväskylässä ruuan hakijoina on hieman enemmän miehiä kuin naisia. Valtaosa ruoka-avun hakijoista on myös suomalaisia (87%). (Ohisalo 2014, 36.)

Ruoka-apua hakee enemmän yksinäiset kuin perheelliset. Tämä käy myös ilmi Ohisalon (2014, 36) tekemästä tutkimuksesta. Jopa 60% ruoka-apua hakevista henkilöistä oli yksinasuvia ja yli 70% kotitalouksista ei asunut lapsia (Ohisalo 2014, 37). Tähän vaikuttaa luultavasti myös ruoka-avun saajien keskimääräinen ikä, jolloin mahdolliset lapset ovat muuttaneet pois kotoa. Salonen (2016, 207) toteaa, että ruoka-avun asiakkaat ovat usein hyvin ristiriitaisessa asemassa. He ovat yhtä aikaa kulutusyhteiskunnan ulkopuolella sekä riippuvaisia siitä. Ruuan määrä ei ole ongelma, vaan se etteivät ruoka-avun asiakkaat pysty vaikuttamaan siihen mitä kulloinkin on tarjolla.

Kainulaisen ja Saaren (2013, 33) tutkimuksesta selviää, että ruokapankin asiakkaat kokevat olevansa huono-osaisempia kuin valtaväestön edustajat. Tutkimuksen mukaan suuri osa ruokapankin asiakkaista kokee olevansa täysin tai ainakin osin huono-osaisia, kun taas valtaväestöstä suurin osa kokee, ettei ole lainkaan huono-osainen. Huono-osaisuus tarkoittaa usein masentuneisuutta, yksinäisyyttä, nälkää sekä huonoa terveyttä sekä heikentynyttä tyytyväisyyttä elämään (Isola, Ohisalo & Hiilamo 2016, 151).

2.3 Ruoka-apu osana arjessa selviämistä

Ruoka-apu on tärkeä osa monen ihmisen selviytymistä, mutta kuinka merkityksellisestä asiasta on todellisuudessa kyse? Useat ruoka-avun asiakkaista saavat laajalti myös muita sosiaaliturvan piiriin kuuluvia palveluja. Ruoka-apu on yksi täydentävä osa heidän sosiaaliturvaansa. Tutkimukset kuitenkin osoittavat, että monelle ruoka-avun asiakkaalle ruoka-apu on välttämätöntä pärjäämisen kannalta (Ohisalo & Laihiala 2014, 108). Ruoka-apu on siis äärimmäisen merkittävä turva monelle ihmiselle. Ruoka-apuun päädytään, kun perusturvan verkko vuotaa, toisaalta myös, jos verkon sijaan epävirallinen apu koetaan helpommin lähestyttäväksi tai esimerkiksi sen sosiaalinen merkitys voittaa byrokratiaviidakon (Ohisalo & Määttä 2014, 57).

Ruoka-avun olemassaolo suomalaisissa kunnissa kertoo vallitsevan sosiaalipolitiikan kykenemättömyydestä turvata heikossa asemassa olevien ihmisten hyvinvointi (Ohisalo & Laihiala 2014, 109). Ihmiset näkevät nälkää, vaikka he saavat sosiaalietuuksia. Ruoka-avussa käyvistä yli viidennes (22%) oli kokenut viimeisimmän kahden kuukauden aikana nälkää jatkuvasti tai melko usein (Ohisalo & Laihiala 2014, 108). Isola ja Suominen (2016, 213) tuovat esille sen, ettei köyhyys ole kuitenkaan pelkästään rahan puutetta, vaan myös kokemusta osattomuudesta – kokemusta siitä, ettei pääse osaksi normaalista suomalaisesta elämästä. Tyytymättömyys tilanteeseen aiheuttaa stressiä sekä alemmuuden ja häpeän tunteita. Stressi heikentää unenlaatua ja altistaa väkivallalle ja lohtusyömiselle. Alemmuuden ja häpeän tunteet puolestaan vaikeuttavat uusien sosiaalisten suhteiden luomista. Niukkuudesta kärsivä ei myöskään pysty hyödyntämään kykyjään täysimääräisesti – kun huomion vie se mistä on puute, oli se sitten raha, aika, asema tai viehätysvoima kuluu osa kapasiteetista hukkaan.

Ruokapankissa käyminen on monille viikossa se hetki, jolloin vaalitaan sosiaalisia suhteita. Ruoka-apu tavoittaa usein myös kaikkein heikoimmassa asemassa olevat. Leipäjonot ja ruoka-apu olisivat kuntien sosiaali- ja terveyshuollolle hyviä paikkoja löytää poispudotettuja tai –pudonneita ihmisiä (Ohisalo & Määttä 2014, 58). Myös Salonen (2016, 208) korostaa, että ruoka-apu ja sen hakeminen viikoittain on monelle ihmisille sosiaalinen tapahtuma, jolla on monet kasvot. Ruoka-avut ovat paikkoja, joissa ihmiset kokevat kollektiivisia tunteita ja siksi monille myös hyvin tärkeitä yhteisöjä. Ruoka-avun jakamisen yhteisöt ovat kuitenkin myös sosiaalisesti vaativia yhteisöjä,

joihin on muodostuneet omat toimintakulttuurinsa ja –tapansa. Ohisalo (2017, 36) muistuttaa, että jonossa on läsnä niukkuus, köyhyyden häpeä sekä valta. Köyhä ei saa mennä ottamaan haluamaansa, vaan hänen täytyy odottaa vuoroaan.

2.4 Ruoka-apu diakoniatyön muotona

Diakoniatyön pohja on muun muassa Matteuksen evankeliumissa (Matt. 25:44) ”Kaiken minkä olette tehneet yhdelle näistä vähäisimmistä, sen te olette tehneet minulle”. Tämä Jeesuksen kehoitus konkretisoituu myös ruoka-avussa, jossa apua annetaan vähäosaisille ihmisille, henkilöille jotka apua tarvitsevat kipeimmin.

Ruoka-apu on merkittävä osa diakoniatyötä. Suomen 1990-luvun laman jälkeen rajusti yleistynyt työttömyys ja sosiaaliturvan leikkaukset suuntasivat diakoniaa taloudellisiin kysymyksiin ja taloudelliseen avustamiseen. Seurakunnat jakoivat 1990-luvun lopulla noin kolmanneksen EU:n ruoka-avusta Suomessa. Lisäksi seurakunnat käyttivät ruoka-apuun omia varojaan ja hankkivat ruokalahjoituksia. Asiakaskontaktien paino-piste siirtyi laman myötä vanhuksista työikäisiin, joiden turvallisuus oli järkkynyt työttömyyden ja pätkätöiden seurauksena. (Grönlund & Hiilamo 2006, 135.) Salonen (2016, 22) tuo esille, että ruoka-avun jakaminen näyttäisi olevan yleisesti hyväksyttävämpää kirkon toimijoille, kuin valtiolle. Diakoniatyö reagoi voimaakkaasti yhteiskunnan liikehdintään mikä näkyy myös ruoka-avun jakamisena. Kuten Grönlund ja Hiilamo (2006, 135) toteavat yhteiskunnan tasolla ruokapankit, työ ylivelkaantuneiden auttamiseksi ja muiden muassa työttömien oikeuksien puolustamiseksi ovat todentaneet kuvaa dynaamisesta diakoniasta. Kirkon diakoniatyö on ”viimeinen luukku”, josta apua voi saada. Ruoka-avun ja diakoniatyön malliesimerkki on myös ”Stadin enkeliksi” ristityn Veikko Hurstin työ Helsingin vähävaraisten parissa.

Ruoka-apu on yksi diakoniatyön taloudellisen auttamisen muodoista. Diakoniatyön taloudellisessa avustamisessa aineellisen tuen lisäksi merkittävässä asemassa ovat asiakkaille suunnatut henkinen ja hengellinen tuki. Taloudellinen apu perustuu asiakkaan kokonaisvaltaiseen kohtaamiseen, ja tämä kohtaaminen saa merkittävän painoarvon erityisesti silloin, kun asiakas ei ole syystä tai toisesta tullut kohdatuksi ja autetuksi julkisen sosiaalityön puolella. (Juntunen 2009, 140.)

2.5 Ruoka-apu Jyväskylässä

Jyväskylässä ruoka-apua jakavat Jyväskylän katulähetys, ViaDia ry, Jyväskylän Helluntaiseurakunta, Jyväskylän seurakunta, Pelastusarmeija sekä Huhtasuon elämänleipä ry. Ruoka-avun muotoja ovat ruokakassien jako (mm. Jyväskylän katulähetys, Jyväskylän Helluntaiseurakunta sekä Huhtasuon elämänleipä ry) sekä valmiin ruuan jakaminen tiettyinä määriteltynä päivinä (muun muassa Jyväskylän katulähetys, ViaDia ry, Jyväskylän Helluntaiseurakunta, Jyväskylän seurakunta ja Pelastusarmeija). Tämän lisäksi osa toimijoista jakaa ylijäämäruokaa mahdollisuuksien mukaan. (Honkasalo 2017.)

Jyväskylän katulähetys on jakanut ruoka-apua vuodesta 1996 lähtien. Jyväskylän katulähetyksen ruoka-apu on diakoniatyötä, sillä työ perustuu kristilliseen arvopohjaan. Toimipisteessä ei kuitenkaan työskentele diakoniatyöntekijää vaan työtä tehdään vapaaehtoisten, projektityöntekijöiden ja muun työvoiman (kuten työkokeilussa olevien henkilöiden) voimin. Ruokajakelussa toiminta-ajatuksena on hyödyntää Jyvässeudun kauppojen, leipomoiden ja muiden elintarvikkeiden tuottajien ylijäämäruokaa niin, että ruoka jaetaan eteenpäin Jyväskylän kaupungin vähävaraisille ihmisille. Ruokapankki jakaa myös EU-ruokaa Jyväskylän vähävaraisille ihmisille. (Jyväskylän katulähetys 2017.)

Maaliskuussa 2016 Jyväskylän katulähetyksen ruokapankin tiloissa aloitettiin Jonosta yhteyteen –projekti, jonka tavoitteena oli aktivoida Ruokapankin asiakkaita vertaistuen ja toiminnallisten ryhmien, palveluohjauksen ja neuvonnan kautta (Jyväskylän katulähetys 2016). Projektin yhteydessä ruokapankkiin perustettiin Päiväkeskus Leivän talo ja samalla ruokapankin jonotus siirrettiin ulkotiloista sisätiloihin. Jonotuksen aikana asiakkaiden on mahdollista nauttia kahvia tai teetä pienellä omavastuuhinnalla sekä pullaa ym. ilmaiseksi.

Seuraavana vaiheena oli matalan kynnyksen palveluohjauksen järjestäminen asiakkaille päiväkeskukseen. Tavoitteena oli, että asiakkaat voisivat saada palveluohjausta laajasti muun muassa Kelan palveluista ym. Kolmannessa vaiheessa päiväkeskukseen perustettiin vertais- ja toiminnallisia ryhmiä. Näiden lisäksi vapaaehtoistoimintaa pyrittiin kehittämään. Keväällä 2017 vapaaehtoistoimintaa oli muun muassa vapaaehtoisvoimin toimiva parturi sekä koululaisten luovantoiminnan kerho (liite 1).

Toiminnallisten ryhmien toiminta aloitti jo syksyllä 2016, toimintaterapeuttiopiskelijoiden ryhmän myötä. Vertaisryhmien toiminta alkoi päiväkeskuksessa syksyllä 2016 päihdekuntoutujien perheille tarkoitetulla ryhmällä.

3 YKSINÄISYYDESTÄ YHTEISÖÖN

”Jonosta yhteyteen”- projektin yksi merkittävimmistä tavoitteista on saavuttaa ne, joilla on yksinäisyyden tunteita ja saada heidät kokemaan yhteisöllisyyttä ja yhteenkuuluvuudentunnetta. Tässä kappaleessa tarkastelen yhteisöön ja siihen liittymiseen kuuluvia käsitteitä.

3.1 Syrjäytyminen ja yksinäisyys

Syrjäytymisellä tarkoitetaan laajaa yhteiskunnallista huono-osaisuutta, osattomuutta jostakin. Köyhyys liittyy keskeisesti käsitteenä huono-osaisuuteen, jolloin puhutaan taloudellisesta huono-osaisuudesta. Keskeisin köyhyystutkimuksen jako kulkee absoluuttisen ja suhteellisen köyhyyden välillä: Absoluuttisessa köyhyydessä on kyse ruoan, asunnon, lämmön ja muiden perustarpeiden puutteista. Suhteellinen köyhyys on perustarpeita laajempi resurssivajeisiin liittyvä kysymys; voiko yksilö tai perhe hankkia ravitsevaa ruokaa, osallistua yhteiskunnan moniin toimintoihin, asua säällisesti tai elää muuten ympäröivän yhteiskuntansa mukaista elämää. (Ohisalo 2017, 45.) Suomessa köyhyys on yleensä suhteellista köyhyyttä, sillä lähes jokainen on vähimmäisturvan piirissä.

Ohisalo (2017, 46) toteaa, että huono-osaisia ovat pääosin hyvinvoivan valtaväestön ala- tai ulkopuolelle sijoittuvat, esimerkiksi ruoka-avun saajat, asunnottomat, psykiatrian potilaat sekä päihteiden käyttäjät. Huono-osaisuuden notkelmissa huono-osaisuus kasautuu ja tiivistyy yhteiskunnan reunoille. Notkelma on kielikuva yhteiskunnan marginaalille, mutta myös usein kolmannen sektorin matalan kynnyksen palveluille, joissa huono-osaiset tulevat näkyviksi ja joista huono-osaisten ryhmiä voidaan paikallistaa heidän jäädessään erilaisten väestötason tutkimusten ulkopuolelle. (Ohisalo 2017, 46.)

Sosiaalinen huono-osaisuus näyttäytyy ihmisten elämässä muun muassa yksinäisyytenä ja masentuneisuutena. Ruoka-avussa käyvillä huono-osaisuus kasautuu vahvimmin kolmelle huono-osaisuuden ulottuvuudelle: Suomessa ruoka-apua saava ihminen kokee useimmin yhtä aikaa taloudellista, sosiaalista ja terveydellistä huono-osaisuutta. (Ohisalo 2017, 36; 72.)

3.2 Yhteisö ja yhteisöllisyys

Yhteisöllä tarkoitetaan joukkoa ihmisiä, joilla on jokin yhteinen päämäärä ja tavoite ja joka on kuitenkin enemmän kuin vain ryhmä yksilöitä. Yhteisö on dynaaminen, historiallisesti rakentunut ja kompleksi rakenne (Wiesenfeld 1996, 345). Eri kulttuureissa annetaan yhteisölle usein erilaisia merkityksiä. Kuitenkin kaikille eri lähestymistavoille yhteinen näkökulma yhteisöön on ”me” (Wiesenfeld 1996, 337). Yhteisö on ihmisten yhteenliittymä, joita sitoo vahva yhteenkuulumisen tunne. Usein yhteisön jäsenyydestä puhuttaessa korostetaan samuuden merkitystä ja yhteisöllisen identiteetin kehittymistä. Tämä samuuden korostaminen saattaa jättää huomiotta kunkin yhteisön jäsenen ainutlaatuiset piirteet sekä yhteisön mahdolliset alakulttuuriset ja sisäiset erot, jotka ovat läsnä jokaisessa ryhmässä. Yhteisön jäsenen yksilölliset piirteet ovat kuitenkin tärkeä ja erottamaton osa jokaista yhteisöä, vaikkakin ne saattavat johtaa yhteisön jakaantumiseen tai jopa joidenkin jäsenten erkaantumiseen yhteisöstä. (Wiesenfeld 1996, 339.)

Yhteisöön kuuluminen on ihmiselle hyvin ominaista ja tärkeää. Yhteisöt tarvitsevat taas usein toimiakseen yhteisöllisyyttä, yhteistä tapaa toimia. Harjun (2005, 73) mukaan Nyky-Suomessa voi menestyä vain yksilöllinen yhteisöllisyys. Tämä tarkoittaa yhteisöllisyyttä, joka jättää tilaa ihmisten yksilöllisyydelle, mahdollistaa moniarvoisuuden ja monikulttuurisuuden ja hyväksyy erilaiset yhteisöllisyyden muodot. Statuksellisen ja toiminnallisen yhteisöllisyyden rinnalla symbolinen yhteisöllisyys on vahvistunut viime vuosina. (Harju 2005, 73.)

Hengellisyys voi olla yksi merkittävä tekijä, joka auttaa ihmisiä liittymään yhteisöön. Kuten Juntunen (2009, 140-142) toteaa diakoniatyö on työtä, jossa korostuu aineellisen tuen lisäksi henkinen ja hengellinen tuki. Olennaista on myös löytää persoonalliset voimavarat ja vahvistaa tunnetta kuulluksi ja nähdyksi tulemisesta. Hengellisyys voi toimia yksilölle motivaationa toimia motivaationa hakea muutosta tilanteeseen, jossa hän kokee voimattomuutta. Diakoniatyössä yksi merkittävä tapa tukea yhteisöön liittymistä on esimerkiksi leiri- ja ryhmätoiminta.

3.2 Vapaaehtoistyö yhteisöön liittymisen muotona

Vapaaehtoistyö on yksi potentiaalinen mahdollisuus liittyä yhteisöön ja saada aikaan niin sisäistä kuin ulkoista muutosta. Kansalaisyhteiskunta on mahdollinen vain aktiivisten kansalaisten kautta. Teoriassa ihmiset yksilöinä muodostavat kansalaisyhteiskunnan, jossa he voivat nauttia valtion määrittämistä ja turvaamista oikeuksista, vapauksista ja mahdollisuuksista. Käytännössä kansalaisyhteiskunta on elävä vain ihmisten aktiivisuuden, osallistumisen, toiminnan ja vaikuttamisen kautta, jotka kuuluvat kansalaisuuden piiriin. (Harju 2005, 67.) Vapaaehtoistyö voi antaa mahdollisuuden aktiiviseen kansalaisuuteen ja sitä kautta myös osallisuuden kokemukseen.

Vertaisryhmät ovat yksi vapaaehtoisuuden muoto. Vertaisryhmällä tarkoitetaan joukkoa samankaltaisessa elämäntilanteessa tai yhteiskunnallisessa asemassa olevia ihmisiä, jotka haluavat jakaa ryhmässä elämäkokemuksiaan – niin iloja kuin surujäkin-, tuntea yhteenkuuluvuutta sekä saada toisiltaan vertaistukea ja tietoa (Wilska-Seemer 2005, 256). Vertaisryhmässä toisilleen vertaiset voivat toimia apuna ja opastajina. Wilska-Seemerin (2005, 262) mukaan vertaisryhmissä ihmiset voivat kokea yhteenkuuluvuuden tunnetta sekä saada voimaantumisen kokemuksen. Asia, joka on ennen nähty heikkoutena, saatetaan pystyä kääntämään vahvuudeksi vertaistuen kautta.

Vapaaehtoistyö, väljä yhteisöllinen toimeliaisuus, mahdollisuus panostaa yhteiseen hyvään ja kaikenlainen omaehtoinen ja merkityksellinen toiminta purkavat ja rakentavat uudelleen yhteiskunnallisia suhteita: vapaaehtoistyössä palvelujärjestelmän autetusta tulee auttaja. (Isola, Turunen & Hiilamo 2016, 156.)

3.3 Osallisuus ja yhteisö

Osallisuuden käsite on toisinaan haastava. Monet projektit ja hankkeet tavoittelevat osallisuuden lisäämistä, mutta mitä osallisuudella tarkoitetaan? Nivala ja Ryyänen (2013, 20) määrittelevät osallisuuden jonkin asian sisäpuolelle pääsemiseksi, mukana olemiseksi ja huomioonotetuksi tulemiseksi sekä mahdollisuudeksi jakaa kokemuksia muiden kanssa. Osallisuus on täten ihmisen aitoa kuulemistä ja mahdollisuutta vaikuttaa. Freire (2005, 69) kuvaa vähäosaisia sorrettiina, joiden on vapauduttava

sorrosta. Freire toteaa, että tietoisien toiminnan saavuttamiseksi on luotettava sorrettuihin ja heidän kykyynsä ajatella. Ilman luottamusta ei voi toteuttaa dialogia, reflektiota tai kommunikaatiota.

Suurella osalla osallisuuden jäsenyyksiä sen itsestään selvänä lähikäsitteenä pidetään osallistumista, jopa siinä määrin, että käsitteitä monissa yhteyksissä käytetään ristiin ja rinnakkain. Käsitteiden välinen suhde ei kuitenkaan ole yksiselitteinen. Tutkijat ovat tehneet niiden välille erotteluja monenlaisin perustein. Jos osallisuuden määritelmässä korostetaan kokemuksellisen yhteisöön kuulumisen merkitystä, se halutaan erottaa luonteeltaan toiminnallisemmasta ja yksilön aktiivisuutta vaativasta osallistumisesta. Monet tutkijat kuitenkin määrittelevät osallisuuden nimenomaan tietynlaiseksi osallistumiseksi, jolloin osallistuminen on laaja-alaisempi käsite ja osallisuutta on vain tietyt laadulliset kriteerit täyttävä osallistuminen. (Ryynänen & Nivala 2013, 20.) Osallisuuteen liittyy siis vahvasti osallistuminen, joka on kokemuksellista. Toisaalta osallisuudella voi olla myös laajempi vapautuksen pedagoginen tai –teologinen merkitys. Tässä tutkimuksessa tarkastellaan osallisuutta kokemuksellisena osallistumiseen liittyvänä asiana.

4 AINEISTONKERUU JA ANALYYSI

Aineiston keruussa käytettiin pääsääntöisesti kahta eri menetelmää, jotka olivat teemahaastattelu sekä täydentävänä menetelmänä käytettiin osallistuvaa havainnointia. Hyvänä lisämateriaalina on ollut lisäksi tutkimuspäiväkirja, jota on kirjoitettu koko opinnäytetyöprosessin ajan.

4.1 Teemahaastattelu

Ensimmäinen ja tärkein menetelmä, jolla aineistoa tutkielmaan kerättiin, oli teemahaastattelu. Teemahaastattelu tai puolistrukturoitu haastattelu on strukturoidun lomakehaastattelun ja strukturoimattoman haastattelun välimuoto, jossa haastattelulla on runko.

Hirsjärven ja Hurmeen (2000, 48) mukaan teemahaastattelu on menetelmä, joka ei ole sidottu tiettyyn menetelmään. Se ei ole kvantitatiivinen tai kvalitatiivinen menetelmä, vaan nimi teemahaastattelu kertoo siitä mikä haastattelussa on kaikkein oleellisinta, nimittäin sen, että yksityiskohtaisten kysymysten sijaan haastattelu etenee tiettyjen keskeisten teemojen varassa. Hirsjärvi ja Hurme (2000, 48) jatkavat, että tämä vapauttaa pääosin haastattelun tutkijan näkökulmasta ja tuo tutkittavien äänen kuuluviin. Teemahaastattelu ottaa huomioon sen, että ihmisten tulkinnat asioista ja heidän asioille antamansa merkitykset ovat keskeisiä, samoin sen, että merkitykset syntyvät vuorovaikutuksessa (Hirsjärvi & Hurme 2000, 48).

Opinnäytetyö tehtiin laadullisena haastattelututkimuksena, sillä Jonosta yhteyteen-projektista haluttiin erityisesti laadullista tutkimustietoa, jota voitaisiin hyödyntää projektin väli- ja loppuraportoinnissa. Omassa tutkielmassani teemahaastattelu valikoitui menetelmäksi, sillä opinnäytetyö liittyi selkeästi tiettyihin teemoihin, joista haluttiin saada asiakaskunnalta informaatiota. Haastattelukysymykset oli jaettu neljään teemaan, jotka olivat 1) taustakysymykset 2) Elämäntilanne 3) Päiväkeskus Leivän talo 4) Asioiden merkitys (Kysymykset liite 1.)

4.2 Haastattelun vaiheet ja käytännön toteutus

Haastattelut toteutettiin kolmessa vaiheessa, sillä tavoitteena oli saada informaatiota Päiväkeskus Leivän talon toiminnan kehityskaaresta. Haastattelukierroksia päätettiin tehdä kolme, sillä silloin saatiin arvio projektin toiminnasta sen alku-, väli- ja loppuvaiheessa. Ennen tutkimuksen alkua pohdimme yhdessä Jonosta yhteyteen-projektin työntekijöiden kanssa myös neljännen haastattelukierroksen tekemistä. Lopulta kuitenkin, yhteisellä päätöksellä totesimme, että se tuskin toisi lisäinformaatiota tutkimukselle, sillä aikaväli haastattelujen välillä olisi jäänyt hyvin lyhyeksi.

Ensimmäiseen haastatteluvaiheeseen osallistui 13 henkilöä. Tavoitteena oli, että haastatteluihin valikoituisi henkilöitä, jotka olisivat valmiita sitoutumaan kolmeen haastatteluun ja lisäksi haluaisivat osallistua tutkimukseen vapaaehtoisesti. Lisäksi tutkimuksen haluttiin kattavan ruokapankin asiakaskunnan mahdollisimman laajasti, jolloin ruokapankin asiakkaista pyrittiin löytämään henkilöitä eri ikä-, sukupuoli- ja etnisistä ryhmistä. Jokainen halukas ruokapankin asiakas sai osallistua haastattelututkimukseen siihen asti, että 20 henkilöä olisi tullut täyteen. Halukkaita haastateltavia ei kuitenkaan ollut kuin 13. Haastateltavat valikoituvat siis sen mukaan tutkimukseen, ketkä siihen halusivat ja suostuivat tulemaan mukaan. Haastatteluun osallistumiseen ei ollut mitään muuta kriteeriä, kuin ruokapankin asiakkuus tutkimushetkellä. Haastateltavat etsittiin kysymällä ruokapankin asiakkailta henkilökohtaisesti, haluavatko he osallistua haastattelututkimukseen. Haastattelututkimukseen osallistui lopulta viisi naista ja kahdeksan miestä. Iältään haastateltavat olivat 32-64 vuotiaita. Haastateltavista 11 oli työelämän ulkopuolella ja 2 työelämässä.

Jokaiselle kerrottiin mihin tarkoitukseen tutkimusta tehdään ja mihin heidän toivottaisiin sitoutuvan. Ruokapankin asiakkaille kerrottiin myös, että heidän niin tahtoessaan, heidän olisi mahdollista irrottautua tutkimuksesta prosessin missä vaiheessa tahansa. Ensimmäiset haastattelut toteutettiin toukokuussa 2016 sekä kesäkuussa 2016.

Haastatteluiden toiseen ja kolmanteen vaiheeseen osallistui kahdeksan henkilöä. Viiden henkilön karsiutuminen haastateltavien joukosta tapahtui hieman eri syistä. Kolmea henkilöä ei enää tavoitettu ensimmäisen haastattelukierroksen jälkeen ja yksi henkilö oli

muuttanut toiselle paikkakunnalle, eikä voinut enää osallistua tutkimukseen. Yksi henkilö ilmoitti, ettei ole enää ruokapankin asiakas ja siksi ei ollut enää halukas osallistumaan haastattelututkimukseen. Toisen vaiheen haastattelut toteutettiin tammikuussa 2017. Kolmannen vaiheen haastattelut toteutettiin kokonaisuudessaan toukokuussa 2017. Toisen ja kolmannen vaiheen haastatteluiden välillä oli melko lyhyt aikajakso. Tämä näkyi haastatteluvastauksien samankaltaisuuksina, eikä kyseisen aikajakson välillä tapahtunut erityistä muutosta haastateltavien elämässä suhteessa pidempään aikajaksoon verrattuna. Toisessa ja kolmannessa vaiheessa puhelinhaastatteluja ei enää toteutettu, sillä kaikki haastateltavat olivat halukkaita tapaamaan kasvotusten.

Ensimmäisessä vaiheessa haastatteluista suurin osa (9) toteutettiin Jonosta Yhteyteen-projektin toimistotiloissa ja loput haastattelut toteutettiin puhelimitse. Toisessa ja kolmannessa vaiheessa kaikki haastattelut tehtiin kasvotusten joko Jonosta Yhteyteen-projektin toimistotiloissa tai haastateltavien itse määrittelemässä ympäristössä. Puhelimitse ja kasvokkain tehtyjen haastatteluiden välillä ei ollut muita merkittäviä eroja kuin se, ettei puhelimitse tehtyjä haastatteluja ollut mahdollista äänittää. Myös suurinta osaa kasvokkain tehdyistä haastatteluista ei haastateltavien pyynnöstä äänitetty. Tällöin haastattelut dokumentoitiin kirjaamalla ne ylös paperille. Haastateltavien vastaukset pyrittiin tällöin kirjaamaan mahdollisimman tarkasti. Puhelinhaastatteluiden haasteena oli se, että mikäli vastausta ei kuullut heti ja sen joutui pyytämään toistamaan, vastaus saattoi muuttaa hieman muotoaan, kun haastateltava vastasi uudelleen. Haastattelujen lopuksi haastateltaville annettiin mahdollisuus tarkistaa omat vastauksensa, jotta väärinkäsityksiltä välttyttäisiin. Puhelinhaastatteluissa pyrittiin aina varmistamaan haastateltavan vastaus ja haastateltavalle lähetettiin kirjatut vastaukset luettavaksi sähköpostitse tarkistusta varten. Kaikki haastattelut tein minä henkilökohtaisesti.

Osa haastatteluista äänitettiin haastateltavien luvalla. Näistä äänitetyistä haastattelusta litteroitua haastatteluaineistoa tuli yhteensä 16 sivua. Yhteensä haastatteluista aineistoa kertyi 87 sivua aineistoa mukaan lukien ääniteistä saadut litteraatit ja paperille kirjoitetusta haastattelusta kirjoitetut haastattelumuistiinpanot.

Ensimmäisellä haastattelukerralla kaikilta haastateltavilta kysyttiin samat taustakysymykset, jotka olivat seuraavat: 1. kuinka vanha olet? 2. Kuinka kauan olet

ollut ruokapankin asiakas ja 3. miten olet tullut ruokapankin asiakkaaksi? Toisen ja kolmannen haastattelukerralla taustakysymyksiä ei enää kysytty vaan haastattelu keskittyi teemojen ympärille. Jokaisella kolmella haastattelukerralla haastateltavien kanssa keskusteltiin ensimmäisestä teemasta, joka oli heidän elämäntilanteensa. Haastateltavia pyydettiin kuvailemaan elämäntilannettaan ja arkeaan, sitä miten se yleensä menee. Tämän jälkeen haastateltavia pyydettiin kertomaan taloudellisesta tilanteestaan ja siitä, kuinka he kokevat pärjäävänsä. Seuraavaksi heitä pyydettiin kertomaan mielialastaan ja siitä, onko heillä ystäviä tai kavereita tai tuntevatko he olonsa mahdollisesti yksinäiseksi.

Kolmas teema oli Päiväkeskus Leivän talo, josta keskusteltiin ainoastaan toisella ja kolmannella haastattelukerralla. Tämä pääosin siksi, ettei Päiväkeskuksen toiminta ollut vielä alkanut ensimmäisellä haastattelukierroksella. Haastateltavia pyydettiin kertomaan millaisena he ovat kokeneet ruokapankin jonotukset, joka on siirtynyt sisälle ulkoa. Seuraavaksi heitä pyydettiin kertomaan mikä saisi heidät käymään ruokapankkijonotukset ulkopuolella päiväkeskuksessa ja myös mikäli he ovat osallistuneet päiväkeskuksen toimintaan, millaiseen toimintaan he ovat osallistuneet. Neljäs teema oli asioiden vaikuttavuus, jolla pyrittiin kartoittamaan sitä millaisia vaikutuksia edellä mainituilla asioilla todellisuudessa haastateltavien elämässä on. Haastattelurunko nähtävänä tämän tutkielman liitteenä (liite 2).

Jokainen haastateltava sai mahdollisuuden ottaa vastaan ”jokainen arpa voittaa”-arvan kiitokseksi haastattelusta. Kaikki haastateltavat eivät kuitenkaan halunneet arpaa ottaa vastaan. Kyseisellä arvalla sai osallistua ruokapankissa järjestettäviin arpajaisiin, joissa jokaisella arvalla voittaa tuotepalkinnon.

Vaikka vastaukset keskittyivät vahvasti annettujen teemojen ympärille, oli haastateltavilla myös kerrottavaa asioita niiden ulkopuolelta. Toisinaan nämä asiat syvensivät haastattelua merkittävästi ja kertoivat annetusta teemasta enemmän kuin varsinainen teemakysymys. Osa haastateltavista vastasi kysymyksiin hyvin pintapuolisesti, jolloin toiminnan kriittisempi tarkastelu jäi melko vähäiseksi.

4.3 Havainnointi

Toinen merkittävä, haastatteluaineistoa täydentävä aineistonkeruumenetelmä oli osallistuva havainnointi. Havainnointi ainoana aineistonkeruumenetelmänä on erityisesti analyysin kannalta haasteellinen ja usein onkin hedelmällistä yhdistää siihen muita aineistonkeruumenetelmiä (Tuomi & Sarajärvi 2009, 71-81). Omassa tutkielmassani koin, että osallistuva havainnointi täydentäisi sopivasti haastatteluaineistoa. Havainnointiaineisto toimi haastatteluaineistoa täydentävänä ja tukevana materiaalina. Havainnoinnin tavoitteena oli myös lisätä tutkimuksen luotettavuutta hyödyntämällä triangulaatiota. Yksinkertaistaen triangulaatiolla tarkoitetaan erilaisten menetelmien, tutkijoiden, tietolähteiden tai teorioiden yhdistämistä tutkimuksessa. Kyse on siis moninäkökulmaisuudesta tai -paradigmaisuudesta – siitä, että yhdistetään useita menetelmiä ja lähestymistapoja. Tutkijoiden käyttämät eri tutkimusmenetelmät tai näkökulmat voivat saada aikaan sen, että samanaikaisesti voi olla voimassa samaa ilmiötä koskevia keskenään ristiriitaisia tutkimustuloksia. Triangulaation avulla onkin mahdollista lisätä tutkimuksen luotettavuutta. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 141-142.)

Osallistuva havainnointi on keskeinen osa etnografista kenttätöitä, jossa tutkija toimii aktiivisessa vuoro-vaihtuksessa tutkittavien kanssa. Tällöin sosiaaliset vuorovaikutussuhteet muodostuvat tärkeäksi osaksi tiedonhankintaa. (mm. Tuomi & Sarajärvi 2009, 82-83.) Vaikka tämä tutkielma ei varsinaisesti ole etnografinen tutkimus, on siihen otettu havainnoinnin osalta vaikutteita etnografisesta tutkimuksesta.

Havainnointi toteutettiin osallistumalla Päiväkeskus Leivän talon päivittäiseen toimintaan. Toiminnan tavoitteena oli olla mukana niinä päivinä jolloin päiväkeskuksessa jaettiin asiakkaille ruokakasseja (eli ma, ti, ke ja pe). Tällöin oli paras mahdollisuus tavata ruokapankin asiakkaita ja keskustella heidän kanssaan. Havainnoinnissa pyrittiin kiinnittämään huomiota erityisesti tavanomaisiin toimintatapoihin joita ruokapankin asiakkaille syntyi, jotta projektin aikana tapahtuvia muutoksia pystyttäisiin arvioimaan. Näitä oli muun muassa asiakkaiden keskinäinen vuorovaikutus sekä siinä tapahtuvat muutokset, syntyneiden keskustelujen määrät sekä sanaton viestintä, kuten ilmeet ja eleet. Lisäksi havainnoinnin tavoitteena oli tarkastella niitä muutoksia, joita Päiväkeskus leiväntalon palvelutarjonnassa tapahtui. Tutkimuksen kohteena oli kaikki päiväkeskuksen asiakkaat, joihin tutkijana minulla oli työntekijä-

asiakassuhde. Havainnoinnista pidettiin tutkielman ajan tutkimuspäiväkirjaa. Tutkimuspäiväkirja toimi lähinnä oman opinnäytetyöprosessini tukena sekä muistin virkistämisen välineenä. Tutkimuspäiväkirja auttoi palauttamaan mieleen millaisten asioiden parissa olin toiminut edellisillä tutkimuskerroilla ja millaisia asioita se oli nostanut mieleeni.

4.4 Aineiston analyysi

Aineisto analysoitiin käyttämällä sisällönanalyysiä. Sisällönanalyysi valikoitui analyysimenetelmäksi kahdesta eri syystä. Ensimmäinen, vähemmän merkittävä syy sisällön analyysin käytölle oli se, että olen itse käyttänyt kyseistä analyysimenetelmää aikaisemmissa tutkielmissani ja analyysimenetelmä on minulle tuttu. Toinen merkityksellisempi syy menetelmän valikoitumiselle oli se, että sisällönanalyysi sopii hyvin sen tyyppiselle aineistolle (haastattelu- ja havainnointiaineisto), jota tässä tutkielmassa on käytetty.

Tuomi ja Sarajärvi (2002,105) kuvailevat sisällönanalyysiä tekstianalyysiksi, jossa tarkastellaan jo valmiiksi tekstimuotoisia tai sellaiseksi muutettuja aineistoja. Tutkittavat tekstit voivat olla melkein mitä vain: kirjoja, päiväkirjoja, haastatteluita, puheita ja keskusteluita. Sisällönanalyysin avulla pyritään muodostamaan tutkittavasta ilmiöstä tiivistetty kuvaus, joka kytkee tulokset ilmiön laajempaan kontekstiin ja aihetta koskeviin muihin tutkimustuloksiin.

Sisällönanalyysilla voidaan siis tarkoittaa niin laadullista sisällönanalyysia kuin sisällön määrällistä erittelyä ja näitä molempia voidaan hyödyntää samaa aineistoa analysoidessa. Sisällönanalyysia voidaan jatkaa tuottamalla esimerkiksi sanallisesti kuvatusta aineistosta määrällisiä tuloksia. Tutkimusaineiston laadullisessa sisällönanalyysissa aineisto ensin pirstotaan pieniin osiin, käsitteellistetään ja lopuksi järjestetään uudelleen uudennlaiseksi kokonaisuudeksi. Sisällönanalyysi voidaan tehdä aineistolähtöisesti, teoriaohjaavasti tai teorialähtöisesti, erona on analyysin ja luokittelun perustuminen joko aineistoon tai valmiiseen teoreettiseen viitekehykseen. (Tuomi & Sarajärvi 2002, 109-116.)

Tässä tutkielmassa analyysi aloitettiin puhtaaksikirjoittamalla haastatteluaineisto. Koska haastatteluja oli tehty sekä puhelimitse, että kasvotusten oli haastatteluja sekä äänitteinä

että muistiinpanoina. Äänitteinä olleet haastattelut litteroitiin ja muistiinpanoina olleet haastattelut kirjoitettiin puhtaaksi koneelle. Yhteensä haastatteluista tuli puhtaaksikirjoitettua aineistoa 72 sivua. Tämän lisäksi havainnointiaineisto kirjoitettiin puhtaaksi, josta tuli 14 sivua. Yhteensä puhtaaksikirjoitettua aineistoa oli siis mukaan luettuna haastattelu- ja havainnointiaineisto 86 sivua.

Tämän jälkeen aineistoista pyrittiin löytämään yhteneväisyyksiä ja käsitteellistä eli abstrahoida niitä. Abstrahoinnilla pyrittiin löytämään erityisesti tutkimuksen kannalta oleellisia asioita. Käytännössä tämä tapahtui lukemalla tarkasti aineisto läpi ja etsimällä samankaltaisuuksia, joista luotiin lopulta klusteroimalla yläkäsitteitä. Nämä yläkäsitteet muodostivat lopulta tutkielman ytimen ja lopputulokset.

5 TULOKSET

Tämän tutkimuksen tavoitteena on ollut kartoittaa ruokapankin asiakkaiden kokemuksia Jonosta yhteyteen-projektista. Tutkimuskysymykseksi on asetettu seuraava kysymys:

- Millaisia kokemuksia ruokapankin asiakkaila on projektista?

Tutkimus on tehty laadullisena haastattelututkimuksena sekä täydentävästi osallistuvana havainnointitutkimuksena. Aineisto on kerätty haastattelemalla kolmessa eri vaiheessa 8-13:sta Jyväskylän Katulähetyksen ruokapankin asiakasta vuoden ja kolmen kuukauden seurantajakson ajan. Tavoitteena on ollut, että samojen asiakkaiden elämää on voitu seurata koko seurantajakson ajan. Ensimmäiset haastattelut on toteutettu touko-kesäkuussa 2016, seuraavat haastattelut tammikuussa 2017 ja viimeiset haastattelut toukokuussa 2017. Lisäksi haastatteluaineistoa on täydennetty havainnointiaineistolla, joka on koottu havainnoimalla Päiväkeskus Leivän talon toimintaa.

Tutkielman aineisto koostui kolmessa osassa tehdyistä haastatteluista, sekä niitä täydentävästä havainnoinnista, joka oli tehty Päiväkeskus Leivän talolla. Haastateltavat olivat 32-64 –vuotiaita ruokapankin asiakkaita, joista viisi oli naisia ja kahdeksan oli miehiä.

Tulokset jakautuivat selkeästi neljään osaan sen mukaisesti millaisia kokemuksia ruokapankin asiakkaila oli seurantajakson aikana. Nämä neljä osa-aluetta nousivat aineistosta selkeinä yhteneväisyyksinä haastatteluvastauksissa. Myös havainnointiaineisto tuki osa-alueiden muotoutumista. Klusteroinnin jälkeen nämä neljä osiota nimettiin osallisuuden osa-alueeksi, sosiaalisuuden osa-alueeksi, hengellisyys osa-alueeksi sekä taloudellisuuden osa-alueeksi. Näiden lisäksi tuloksissa esitellään haastatteluissa nousseita ajatuksia projektin kehittämisen kohteista.

5.1 Osallisuuden osa-alue

Osallisuuden osa-alue oli ensimmäinen ulottuvuus, joka oli selkeästi havaittavissa haastatteluaineistossa. Nivalan ja Rynänen (2013, 20) mukaan osallisuus on jonkin asian sisäpuolelle pääsemistä, mukana olemista ja huomioonotetuksi tulemistä sekä mahdollisuutta jakaa kokemuksia muiden kanssa. Ensimmäisellä haastattelukierroksella osallisuuden tukeminen ja osallistumisen mahdollisuudet nähtiin vähäiseksi.

Ei täällä ole oikein mitään, voisi olla jotain. Runoja tai lauluja, hartauksia useammin - Nainen 34 vuotta

Huonompaan suuntaan on mennyt ja huonompaan menee - Mies 62 vuotta

Osallisuuden kokemus oli kuitenkin kasvanut seurantajakson aikana lähtötilanteeseen nähden. Erityisesti Nivalan ja Rynänen (2013, 20) kuvaamat huomioonotetuksi tuleminen nousi esiin haastatteluaineistosta. Haastateltavat kokivat, että heitä huomioitiin entistä paremmin. Haastateltavat toivat muun muassa esille, että heihin otettiin enemmän kontaktia kuin aikaisemmin.

Kun on näitä tyttöjä (opiskelijoita), jutellaan ja muuta, saa tukea. Kuin olisin enemmän ihminen -Mies 45 vuotta

Haastateltavat myös kokivat että osallistumisen mahdollisuuksia oli enemmän, mikä tuli esille erityisesti toisen vaiheen haastatteluaineistosta.

Minulle on tärkeää kun saa osallistua. Hartauksiin ja muihin juttuihin - Mies 41 vuotta

Kevyt tekeminen on hyvä täällä. Laulut ja muut, ne on hyviä - Nainen 44 vuotta

Nivala ja Rynänen (2013, 21) toteavat, että kokemus osallisuudesta saavutetaan sitten, kun osallistuminen tarjoaa osallistujalle todellisia mahdollisuuksia tuoda esiin näkemyksiään, vaikuttaa ja olla päättämässä, kantaa vastuuta ja käyttää valtaa. Tätä ajatusta kuvastaa hyvin se, että osallisuutta on pyritty jäsentämään erilaisilla osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuuksien ja -tapojen portaikoilla, joissa osallisuuden nähdään toteutuvan sitä vahvempana mitä ylemmäs portaita nousee.

Myös havainnoinnit vahvistivat haastatteluista saatuja tuloksia. Mahdollisuudet osallistua eri toimintoihin lisääntyivät merkittävästi maaliskuusta 2016 tammikuuhun 2017 tultaessa ja edelleen paranivat toukokuuhun 2017 tultaessa. Mahdollisuudet osallistua näkyivät muun muassa erilaisten ryhmätoimintojen sekä palveluiden lisääntymisenä. Osallisuuden lisääntyminen näkyi selkeimmin ryhmiin osallistumisessa, asiakkaiden mahdollisuudessa perustaa omia ryhmiä ja toimia vapaaehtoisena. Toisinaan ryhmiin osallistumiseen saatettiin suhtautua hieman epäilevästi, mikä käy ilmi havainnointiaineiston muistiinpanoista:

Tänään päiväkeskuksessa on toimintaterapeuttiopiskelijoiden järjestämää toimintaa. Asiakkailla on mahdollisuus tehdä jonkinlaisia askarteluja yhdessä opiskelijoiden kanssa. Opiskelijat kiertävät pöydissä ja kertovat mahdollisuudesta osallistua. Toistaiseksi osallistuminen on vaisua ja opiskelijoiden tulee innostaa asiakkaita. (Tammikuu 2017)

Kuitenkin ryhmätoiminnan edetessä ryhmiin osallistuminen helpottui monien henkilöiden kohdalla.

Päiväkeskuksessa on jälleen toimintaterapeuttiopiskelijoiden vetämää ryhmätoimintaa. Asiakkailla on mahdollisuus saada käsihierontaa ja kynsienlakkausta. Hemmottelu on selkeästi asiakkaiden mieleen, sillä monet jopa jonottavat "hoitoihin". (Helmikuu 2017)

Vedettyyn ryhmätoimintaan osallistumisen lisääntymiseen vaikuttivat mahdollisesti myös toiminnan mielekkyys, eli se mikä milloinkin oli asiakkaille mielekästä eri kertoina.

5.2 Sosiaalisuuden osa-alue

Ohisalo (2014, 29) toteaa, että Ruokapankin asiakkaissa on keskimääräistä enemmän syrjäytymisriskin alla eläviä henkilöitä. Sosiaalinen syrjäytyminen liittyy tilanteisiin, joissa henkilö on vaarassa joutua tai on jo joutunut sosiaalisten suhteiden ulkopuolelle. Syrjäytymiskehitystä edistävät riskitekijät voivat liittyä esimerkiksi henkilön vammasta, sairaudesta, ikääntymisestä, päihteiden käytöstä, mielenterveysongelmista tai pitkäaikaistyöttömyydestä aiheutuneeseen toimintakyvyn heikkenemiseen. Työmarkkinoilta ulosjoutuminen ja työttömyyden pitkittyminen lisäävät riskiä syrjäytymiseen. Haastatteluaineistosta nousi selkeästi esille, että päiväkeskus Leiväntalo

toi mukanaan sosiaalisen ulottuvuuden ihmisten elämään. Myös havainnointiaineisto tuki sosiaalisen ulottuvuuden lisääntymistä. Ensimmäisellä haastattelukierroksella haastateltavat toivat esille yksinäisyyttä ja sosiaalisten kontaktien puutetta.

Jos olis täällä vaikka bingoa tai jotain...se tois ihmiset yhteen. Ei tarvis olla yksin - Nainen 44 vuotta

Ei ole mulla perhettä, yksin olen. Joskus kavereita näen, mutta harvakseltaan.- Mies 62 vuotta

Asun yksin ja se on ahdistavaa välillä. Yritän kuitenkin pitää itseni aktiivisena - Mies 63 vuotta

Useat haastateltavat toivat esille ensimmäisellä haastattelukierroksella esille, että päiväkeskus Leiväntalo voisi olla paikka, jossa ihmiset voisivat luoda tai ylläpitää sosiaalisia suhteita. Maslowin (1954, 89-91) tarvehiearkian mukaan fysiologisten (mm. näläntarpeen) ja turvallisuuden tarpeen tyydytettyään ihmisellä on sosiaalisia tarpeita. Ihminen haluaa kontakteja muihin ihmisiin, luoda ystävyys-suhteita ja hän haluaa kuulua ryhmään. Päiväkeskus Leiväntalo tarjoaa puitteet niin fysiologisten, turvallisuuden kuin sosiaalisten tarpeiden tyydyttämiseksi.

Toisella ja kolmannella haastattelukierroksella haastateltavat toivat esille, että he olivat saaneet helpotusta yksinäisyyteensä päiväkeskuksessa. Haastateltavat toivat erityisesti toisella haastattelukerralla esille, että päiväkeskuksessa tulee juteltua ihmisten kanssa enemmän kuin ennen.

Jonotuksen siirtyminen (sisälle) on ollut hyvä juttu. Voi istua alas ja rupertella muiden kanssa. Sisällä ollaan myös tiiviimmin muiden kanssa, jolloin syntyy sosiaalisia suhteita syntyy. Varsinkin vanhemmille ihmisille - Nainen 34 vuotta

Numerointi on tehnyt jonotuksesta jouhevampaa ja mukavampaa. Ilmapiiri on parempi, voi jutella ihmisten kanssa - Nainen 44 vuotta

Kyllähän sitä tulee ihmisten kanssa enemmän nyt juteltua...kun jonossa tuli vaan muristua muille -Mies 63 vuotta

Myös lisääntynyt yhdessäolo nousi esille haastatteluista sekä toisella että kolmannella haastattelukerralla. Yhdessäolo koettiin myös mahdollisuutena luoda yhteisöjä ja sitä kautta yhteisöllisyyttä lisäävänä tekijänä. Ohisalo ja Määttä (2014, 58) toteavat, että ruoka-avun jakopaikat ovat monille viikossa se hetki, jolloin vaalitaan sosiaalisia suhteita. Ruoka-apu tavoittaa usein myös kaikkein heikoimmassa asemassa olevat.

On hyvä kun on ohjelmaa (hartauksia ja musiikkia). Tulee oltua ihmisten kanssa yhdessä. Voisi olla useamminkin ohjelmaa, myös verenpainemittausta voisi olla - Nainen 34 vuotta

Suurin merkitys sisälle siirtymisessä on se, että voi olla yhteisö. Liittyä ihmisten kanssa yhteen ja olla yhdessä - Mies 63 vuotta

Havainnointiaineistosta oli myös löydettävissä sosiaalisten suhteiden luomisen helpottuminen päiväkeskuksen toiminnan aloittamisen myötä. Erityisesti jonotuksen siirtyminen sisätiloihin lisäsi merkittävästi ihmisten sosiaalista kanssakäymistä toistensa kanssa.

Ihmiset siirtyvät istumaan pöytiin ja saman tien alkaa puheensorina. Vaihdetaan kuulumisia ja muutenkin jutellaan niitä näitä. Sisään astuu mies, joka valitsee paikkansa sen mukaan, missä näkyy hänelle tuttuja ihmisiä. Kasvoille nousee hymy ja käsi nousee tervehdykseen. (Lokakuu 2016)

Myös Salosen (2016) tutkimus tukee tuloksia. Salosen (2016, 208) mukaan ruoka-avun hakeminen on merkittävä viikoittainen sosiaalinen tapahtuma monelle ihmiselle. Ruokapankeissa koetaan yhteisiä tunteita ja niissä muodostuu omia sisäisiä hyvin tärkeitäkin yhteisöjä. Ruoka-avun jakamisen yhteisöt ovat kuitenkin myös sosiaalisesti vaativia yhteisöjä, joihin on muodostuneet omat toimintakulttuurinsa ja -tapansa. Ohisalo ja Laihiala (2014, 99) toteavat, että ruoka-avussa käyminen voi olla sosiaalisen kanssakäymisen kannalta tärkeä askel eteenpäin elämässä ja tie ulos yksinäisyydestä esimerkiksi vertaistuen kautta.

5.3 Hengellisyiden osa-alue

Hengellisyys oli tärkeää monelle haastateltavalle. Ensimmäisessä haastattelussa kävi ilmi, että haastateltaville hengellisyys, usko ja seurakuntaelämä olivat elämää kannattelevia voimavaroja. Hengellisyiden ja uskonnon on katsottu vaikuttavan erityisesti yksilötasolla ihmiseen muun muassa antaen elämänohjeita ja merkityksellisiä kokemuksia (Juntunen 2009, 141).

Käyn hartauksissa ja kirkko on ollut vahvasti elämässä läsnä aina -Mies 57 vuotta

Kristillisuus, hengellisyys ja seurakunta. Ne on mun elämässä mukana ja sellaisia voimavaroja - Mies 63 vuotta

*Jumala ja seurakuntatoiminta ovat mun elämän tärkeimmät voimavarat -
Nainen 34 vuotta*

Myös katulähetyksen kristillinen tausta oli merkityksellinen asia monille haastateltaville. Kristillisen taustan myötä osa haastateltavista koki, että päiväkeskuksesta saa tukea vakaumukselle, silloin kun sitä haluaa.

Se on mukavaa kun Katulähetykseltä saa vakaumukselle tukea, vaikka se ei Katulähetyksen toiminnassa hirveästi näy ulospäin, mutta että kristilliseen keskusteluun on AINA mahdollisuus. - Nainen 34 vuotta

Toisessa ja kolmannessa vaiheessa osa haastateltavista toi esille, että hartauksien lisääntyminen Päiväkeskus Leivän talossa oli ollut heille tärkeää hengellisen elämän ylläpitämisen kannalta. Hengellisyys voi olla yksilölle ikään kuin motivaationa hakea muutosta elämäntilanteeseen, jossa tämä kokee voimattomuutta. Uskonnollinen konteksti voi avata myös kriittistä tietoisuutta, jonka perusteella yksilö voi nähdä muun muassa yhteiskunnan sosiaalisen ja taloudellisen syrjinnän mekanismeja. (Juntunen 2009, 141.) Haastateltavat toivat esille, että

Täällä käyn hartauksissa, kun kirkkoon en kehtaa mennä. Täällä voi olla sellainen kuin on. Rupusakkia - Mies 64 vuotta

Ne hartaudet. Tulee levollinen ja hyvä olo. Läsnäolo Jumalan kanssa ja tulee rukoiltuakin, kun ei sitä muuten tule rukoiltua. Paitsi ehkä joskus salaa (naurua) -Nainen 45 vuotta

Päiväkeskuksen hartauksissa haastateltavat toivat esille, että he saivat olla sellaisia kuin ovat, että he olivat hyväksytyjä omina itsenään. Myös hartauksien sisällöt olivat haastateltavien mielestä Leivän talolle sopivia, ne koettiin sopivan mittaisiksi ja sisällöltään ymmärrettäviksi. Osa haastateltavista koki hartaudet ja sekä katulähetyksen kristillisen taustan yhdentekeviksi ja merkityksettömiksi. Negatiivisia tunteita hartaudet eivät kuitenkaan herättäneet haastateltavissa.

Ei ne hartaudet ole hullusampia. Kyllä niihin voi osallistua useamminkin, ei ole liian pitkiä ainakaan. - Mies 62 vuotta

En ole osallistunut hartauksiin, mutta ei niistä haittaakaan ole. Mutta en ole osallistunut. Katulähetyksen kristillisellä taustalla ei ole mulle väliä. - Nainen 43 vuotta

5.4 Taloudellisen pärjäämisen osa-alue

Neljäntenä merkityksellisenä asiana haastateltavat toivat esille taloudellisen pärjäämisen ja sen parantumisen projektin myötä. Tämä oli vahvasti yhteydessä siihen, että ennen projektin alkua ruokapankki jakoi ruokakasseja asiakkailleen joka toinen viikko. Ruokalahjoitusten lisääntymisen myötä, ruokalahjoituksia alettiin jakaa viikoittain. Tämä muutos sijoittui ajallisesti samaan ajankohtaan jolloin Jonosta Yhteyteen-projekti alkoi Jyväskylän katulähetyksessä. Vaikka kyseessä ei ollut projektiin liittyvä tekijä, haastateltavat kokivat, että ruoan lisääntyminen liittyi projektiin.

Ensimmäisellä haastattelukerralla jokainen haastateltava toi esille taloudellista epävarmuutta sekä taloudellista ahdinkoa. Niukkuus kasvattaa syrjäytymisriskiä ja lisää huono-osaisuuden kokemuksia. Erityisesti taloudellisten resurssien vähäisyys on vaarassa sulkea yksilön kulutuskeskeisen yhteiskunnan erilaisten osallistumismahdollisuuksien ulkopuolelle. (Ohisalo & Laihiala 2014, 98.) Jokainen haastateltava koki, että ruokakassi oli merkittävä taloudellinen apu jo silloin, kun ruokaa annettiin vain joka toinen viikko.

Ruokapankin asiakkuudesta on minulle paljon hyötyä, kun rahaa ei ole ja minulla on lapsia elätettävänä - Mies 41 vuotta

Ruoka-avulla on suuri merkitys. Ei muuten pärjää. -Mies 57 vuotta

Ei ole taloutta, elämä on kituuttamista. Pienet on tulot ja mitenkään ei pärjää - Mies 58 vuotta

Toimeentulo ei ole turvattu, ruoka-apu on tarpeellinen tässä - Nainen 44 vuotta

Ensimmäisen ja toisen haastattelukerran välillä ruokapankin ruokalahjoituskäytännöissä oli tapahtunut muutos, minkä takia ruoka-pankin asiakkaat saivat ruokakassin viikoittain entisen kahden viikon sijaan. Vaikka tämä ei varsinaisesti liittynyt Jonosta Yhteyteen-projektiin, haastateltavat yhdistivät tämän muutoksen projektiin. Ihmiset kokivat, että projektin myötä ruokaa oli tullut lisää, jonka myötä myös taloudellinen pärjääminen oli parantunut.

Ruokakassin saaminen joka viikko on ollut kyllä hyvä. Lisää vaan projekteja. Rahaa ei mene ruokaan niin paljon - Mies 57 vuotta

Hyvä kun ruokaa on nyt enemmän kun on tämä (Päiväkeskus). Ruokaa voisi olla tietysti enemmänkin, vaikka työttömille - Nainen 34 vuotta

Ohisalon ja Laihialan (2014, 101) mukaan ruoka-avun saajien kokemuksen valtakunnallisesti ovat samankaltaisia. Ruoka-avun saaminen vähentää niukkuuden kokemusta ja parantaa pärjäämistä. Kolmannella haastattelukerralla nousi esiin joiden haastateltavien epäusko siihen, että ruuan jako jatkuu viikoittaisena. Nämä haastateltavat uskoivat, että projektin päättyessä myös ruuan jakaminen viikoittain päättyy.

Pian se tämä ruuan saamine joka viikko loppuu. Kun se kaksivuotiskausikin loppuu - Mies 63 vuotta

Ei tämä ruuan tulo ole pysyvää. Aina se on loppunut ja taas keksitään jotain uutta ja huonommaksi menee - Nainen 34 vuotta

Kolmannella haastattelukerralla erään haastateltavan tilanne oli muuttunut merkittävästi työllistymisen myötä, jonka myötä myös ruokapankin asiakkuus oli päättynyt.

Olen nyt töissä ja rahaa on riittävästi. Ei ole tarvinnut kassia hakea - Nainen 41

6 POHDINTA

Tässä kappaleessa pohdin asiakkaiden kokemuksia saamieni tulosten pohjalta. Lisäksi tarkastelen tutkielman jatkotutkimusmahdollisuuksia sekä eettisyyden toteutumista.

6.1 Asiakkaiden kokemukset Jonosta yhteyteen-projektista

Projektin suurin vaikutus oli ehdottomasti jonotuksen siirtymisellä ulkotiloista sisätiloihin. Tällä muutoksella oli monia positiivisia heijastevaikutuksia ihmisten sosiaaliseen kanssakäymiseen, osallisuuden lisääntymiseen sekä hengellisen elämän ylläpitämiseen.

Sosiaalisen elämän lisääntymisen myötä haastateltavat tuovat esille, että erityisesti positiivinen kanssakäyminen muiden asiakkaiden kanssa lisääntyi sisälle siirtymisen myötä. Jonottaminen sisällä antaa mahdollisuuden keskustella muiden kanssa, kun entinen jonotusjärjestelmä kannusti enemmän pitämään huolta omasta paikastaan. Sisällä oman vuoron odottaminen on myös ihmiselle arvokkaampaa kuin ruuan jonottaminen ulkona, hyvinkin vaihtelevissa olosuhteissa. Myös köyhä on ihmisenä arvokas.

Päiväkeskustoiminta avasi uusia mahdollisuuksia erityisesti niille ruokapankin asiakkaille, joilla oli halua ja innokkuutta osallistua erilaisiin toimintoihin. Esimerkiksi päiväkeskuksessa toimiva parturiliike lähti erään ruokapankin asiakkaan ideasta, joka itse oli toiminut parturi-kampaajana. Toisaalta, jo pidempään työelämän ulkopuolella olleiden innostaminen toimintaan mukaan oli haaste.

Hengellisen elämän ylläpitämisen mahdollisuus päiväkeskuksessa oli monelle haastateltavalle positiivinen kokemus. Hengellisyys on voimavara, josta voi saada jaksamista vaikeanakin aikana. Toisaalta selkeä kristillinen orientaatio voi olla myös toisille myös ahdistavaa ja pelottavaakin. Tällöin hartauselämä päiväkeskuksessa voi pahimmassa tapauksessa ajaa asiakkaita pois.

Myös taloudellinen pärjääminen on lisääntynyt projektin myötä. Ruoka on ihmiselle välttämättömyys, ilman ruokaa ihminen ei elä. Ruuan jakelun lisääntyminen ei varsinaisesti liittynyt projektiin, mutta ihmiset yhdistivät sen projektiin, jolloin se on huomioitava vaikuttavana tekijänä. Jokainen haastateltu toi esille, että ruuan

lisääntyminen oli vaikuttanut pärjäämiseen merkittävästi. Kun taloudellinen tilanne on tiukka, myös pieni lisä on merkittävä.

Projekti on tuonut mukanaan paljon positiivisia asioita Jyväskylän ruokapankin toimintaan. Kuitenkin aineistosta nousi esiin asioita, joita tulisi tulevaisuudessa pohtia kun jatkossa hanketta edelleen jatkojalostetaan.

Ensimmäisenä asiana nousi eriarvoisuuden kokeminen Leiväntalon päiväkeskuksessa. Vaikka osa haastateltavista koki, että vaikka oli lisääntynyt, ryhmätoiminnan myötä, kaikkien kokemus eriarvoisuudesta ei kuitenkaan ollut vähentynyt. Tämä tuli esiin muun muassa haastatteluaineistosta:

"Onhan näitä opiskelijatyttöjä kiva katsella ja niillä on oikein laput rinnassa, ettei niitä luulla meiksi rupusakiksi.. ... samaa paskaa tämä elämä on" Mies 57 vuotta

Nivala ja Ryyänen (2013, 19) toteavat, että osallisuuden käsite on monessa yhteydessä tullut tulkituksi tarpeettoman kapeasti joksikin, mitä täytyy ikään kuin ulkopuolelta erikseen luoda tai edistää: osallistumiseksi, jota ei voi syntyä luonnostaan ilman ylhäältäpäin annettuja rakenteita, tai yhteiskuntaan kiinnittymiseksi, joka edellyttää välttämättä koulutuksen takaamaa asemaa työmarkkinoilla. Osallisuuden edistäminen voi tällöin käantäyä prosessiksi, jossa tullaan rakentaneeksi hierarkioita sen sijaan, että sen avulla aidosti edistettäisiin tasa-arvoa. Tilanteessa, jossa henkilö kokee eriarvoisuutta, vaikka tarkoituksena on ollut luoda avoin osallistava ilmapiiri, on mahdollista, että on tapahtunut yllämainitun kaltainen prosessi. Tällaisilta tilanteilta pystytään välttymään luomalla rakenteita, jotka ovat alhaalta ylöspäin ohjautuvia, ei ylhäältä alaspäin.

Jonosta Yhteyteen-projektin kuvauksessa mainitaan matalan kynnyksen palveluohjauksen järjestäminen päiväkeskus Leiväntaloon. Palveluohjaus oli kuitenkin tutkielman teon aikana melko yksipuolista. Tähän luultavasti vaikutti eniten palkattujen työntekijöiden vähäinen määrä (yhteensä kolme). Tulevaisuudessa palveluohjauksen tehtäviin olisi hyvä olla yksi kokonainen tai puolikas työntekijäresurssi lisää.

Merkittävä tulevaisuuden kehittämisen kohde on päiväkeskus Leiväntalon ja varsinaisen ruokapankin välinen yhteistyö. Tällä hetkellä yhteistyö on vähäistä ja esimerkiksi ruokapankin puolella kuntouttavassa tai muussa työtoiminnassa olevat henkilöt tietävät

melko vähän päiväkeskuksen toiminnasta. Tiedottamisen tehostaminen puolin ja toisin auttaisi ruokapankin puolella kertomaan asiakkaille päiväkeskuksen toiminnasta ja toisaalta päiväkeskuksen puolella kertomaan ruokapankin ajankohtaisesta tilanteesta.

6.2 Jatkotutkimusmahdollisuudet

Tutkielmalla on laajat jatkotutkimusmahdollisuudet monesta eri näkökulmasta. Jokainen tutkielman tulososuudessa esitetty osa-alue tarjoaa mielenkiintoisen jatkotutkimusmahdollisuuden. Erityisesti osallisuuden toteutumista päiväkeskustoiminnassa olisi tärkeää ja mielenkiintoista tutkia. Kokonaisuudessaan projektista olisi mahdollisuus tehdä laajempi tutkimus (Pro Gradu-tutkimuksen ym.), esimerkiksi havainnoimalla osallisuuden toteutumista myös vapaaehtoistyössä, kuntouttavan työtoiminnan työntekijöillä sekä ruokapankin toiminnassa yleisesti.

Sosiaalisuuden osa-alueen jatkotutkimusmahdollisuuden ovat myös laajat. Havainnoimalla ihmisten päivittäistä kanssakäymistä, sosiaalisista suhteista voisi saada kattavan etnografisen tutkimuksen ruokapankin asiakkaiden sosiaalisesta elämästä ja suhteista.

Hartauksiin osallistumalla, havainnoimalla ja haastatteleamalla ihmisiä, myös hengellisestä osa-alueesta saisi kattavan jatkotutkimuksen. Hengellisen osa-alueen jatkotutkimus hyödyttäisi mahdollisesti myös luterilaisen kirkon intressejä siitä, miksi kirkon kynnys koetaan korkeaksi? Myös diakoniatyön näkökulmasta kysymys on mielenkiintoinen. Kenelle kirkon kynnys on korkea ja kuinka nämä ns. irralliset voisivat kokea jälleen yhteyttä kirkkoon? Olisiko tässä mahdollisuus esimerkiksi etsivälle diakoniatyölle?

6.3 Tutkielman eettisyyden tarkasteltua

Gothi (2017) toteaa eettisyyden tutkimus- ja kehittämistyössä suppeasti määriteltynä tarkoittavan normatiivista etiikkaa, jolla pyritään estämään vääryydet ja lisäämään hyviä käytäntöjä. Tässä opinnäytetyössä tutkielman eettisyyden toteutumista on pyritty tarkastelemaan mahdollisimman monesta eri näkökulmasta. Erityisesti on haluttu huomioida seuraavien asioiden toteutuminen: Tutkielman aineistonkeruun suunnitelman noudattaminen ja toteutuminen, tutkimuksen eettinen toteutustapa sekä tutkittavien yksityisyys ja tietosuoja.

Tutkielmalle on tehty aineistonkeruun suunnitelma ja kyseistä suunnitelmaa on noudatettu aineistonkeruun jokaisessa vaiheessa. Tutkielman toteutukseen on saatu lupa sekä tutkimukseen osallistuneilta henkilöiltä että tutkielman tilanneelta organisaatiolta (Jyväskylän Katulähetys ry:ltä). Jokaisessa vaiheessa on pyritty varmistamaan eettisyys toiminnan tasolla ja myös tutkimuksen tekemisen yleiset eettiset ohjeet mielessä pitäen. Yleisiä ohjeita ovat muun muassa plagiaation välttäminen ja relevantin kirjallisuuden käyttö lähdekirjallisuutena. Myös jatkuva ohjaus opetushenkilökunnalta on ollut olennainen osa tutkimuksen eettistä toteutustapaa.

Tutkittavien yksityisyys- ja tietosuoja on turvattu muun muassa poistamalla haastattelu- ja havainnointiaineistoista kaikki sellainen tieto, joista henkilön voisi tunnistaa. Lisäksi haastateltavien tiedot ovat ainoastaan haastateltavan tiedossa ja tutkimuksen tekemisen jälkeen ne on tuhottu asianmukaisesti, kuten myös kaikki tutkimukseen liittyvä muu materiaali (esim. litteroidut haastattelut ja havainnointiaineistot).

Työ tullaan esittelemään yhteistyökumppanille, Jyväskylän katulähetys ry:lle, Jonosta yhteyteen –projektin ohjausryhmän kokouksessa sekä Sammonkadun ruokapankin asiakkaille päiväkeskus Leivän talossa. Opinnäytetyötä on tarkoitus hyödyntää Jonosta yhteyteen –projektin väliraportoinnissa sekä mahdollisesti myös projektin loppuraportoinnissa.

6.4 Mitä opin opinnäytetyöprosessista

Opinnäytetyöprosessi oli minulle oppimiskokemuksena mielenkiintoinen. Erityisesti työskentely osana projektin työtiimiä antoi minulle valtavan paljon.

Ruoka on meille tarpeellinen ja välttämätön asia. Ilman ruokaa me emme elä. Kuitenkin ruokaa pidetään itsestäänselvyytenä ja vuositasolla Suomessa ruokaa heitetään tuhansia kiloja hukkaan. Ruoka on kuitenkin merkittävä sosiaalisen avun muoto, eikä ruoka ole jakaantunut tasaisesti kaikkien saataville. Toisella on enemmän ja toisella on vähemmän. Ruoka on arvokasta, vaikka se välillä näyttäytyy kuivana leivän kannikkana tai viikon kaapissa seisona kaalikeittona.

Ruoka on myös ihmisoikeus. Jokaisella ihmisellä tulee olla oikeus ruokaan ilman häpeää ja ilman tunnetta, että joutuu alistumaan johonkin. Köyhä on myös arvokas ja myös köyhällä on kasvot ja ihmisoikeus.

Diakoniatyöntekijänä köyhyyden kohtaaminen ruokapankissa on ihmisten kohtaamista heidän heikkona hetkenään. Kun kohtaa ihmisen silloin, hänen ollessa heikoimmillaan tarvitaan kykyä antaa toivoa. Jonosta yhteyteen-projektissa toivoa antoi hengen ravinto, hartauselämä, johon ihmisten oli helppo osallistua. Tähän liittyy yksi suurimmista saamistani opeista, nimittäin se, että myös hengen paimenen tulee puhua samaa kieltä kohtaamiensa kanssa. Luterilainen kirkko on vielä matkalla tähän, mistä syystä kirkon kynnys nähdään vielä korkeaksi.

LÄHTEET

Freire, P. 2005. Sorrettujen pedagogiikka. Suomentanut Tuukka Tomperi. Vastapaino: Tampere. Portugalinkielinen alkuteos: Pedagogia do Oprimido, 1968.

Gothoni, R. 2017. Eettiset periaatteet tutkivassa ja kehittävässä työssä. <http://libguides.diak.fi/c.php?g=389856&p=2793510>

Grönholm, H. & Hiilamo, H. 2006. Diakoniatyö hyvinvointivaltion mittarina. Yhteiskuntapolitiikka 71 (2), 134-145. Saatavilla <https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/101273/062gronlund.pdf?se>

Harju, A. 2005. Kansalaisyhteiskunta vapaaehtoistoiminnan innoittajana. Teoksessa: M. Nylund & A. B. Yeung. 2005. Vapaaehtoistoiminta. Anti, arvot ja osallisuus. Vastapaino: Tampere.

Isola, A-M., Turunen, E. & Hiilamo, H. 2016. Miten köyhät selviytyvät Suomessa? Yhteiskuntapolitiikka 81 (2), 150-160. Saatavilla http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/130412/yp1602_isola.pdf?sequence=2

Isola, A-M & Suominen, E. 2016. Suomalainen Köyhyys. Into: Helsinki.

Jonosta yhteyteen-projektisuunnitelma. 2016. Jyväskylän Katulähetys.

Juntunen, E. 2009. Valtaa diakoniasta? Valtautumisen monet merkitykset diakoniatyössä. Janus, 2009 17 (2), 139–155. Saatavilla [file:///C:/Users/K%C3%A4ytt%C3%A4j%C3%A4/Downloads/50512-1-43162-1-10-20150428%20\(1\).pdf](file:///C:/Users/K%C3%A4ytt%C3%A4j%C3%A4/Downloads/50512-1-43162-1-10-20150428%20(1).pdf)

Jyväskylän katulähetys, 2017. Verkkosivut. Viitattu 7.9.2017 <http://www.jklkl.fi/ruoka-apu>

Kainulainen, S. & Saari, J. 2013. Koettu huono-osaisuus Suomessa. Teoksessa: Huono-osaisten hyvinvointi Suomessa. M. Niemelä & J. Saari. 2013. Saatavilla https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/40230/Huono-osaisten_hyvinvointi.pdf?sequence=1

Kirkkopalvelut, 2017. Verkkosivut. Viitattu 24.11.2017. <https://www.kirkkopalvelut.fi/eu-elintarviketuki>

Maslow, A. 1954. Motivation and Personality. 2. Painos. Harper & Row: New York

Ohisalo, M. 2017. Murusia hyvinvointivaltion pohjalla. Leipäjonot, koettu hyvinvointi ja huono-osaisuus. University of Eastern Finland: Kuopio. Saatavilla http://epublications.uef.fi/pub/urn_isbn_978-952-61-2517-6/urn_isbn_978-952-61-2517-6.pdf

Ohisalo, M. 2014. Kuka tahansa meistä? Sosioekonominen asema ruokaavussa. Teoksessa: M. Ohisalo & J. Saari 2014. Kuka seisoo Leipäjonossa? Kunnallisan Kehittämissäätiö: Sastamala.

Ohisalo, M. & Määttä, A. 2014. Viimeisen luukun jälkeen – Ruoka-avussa käyvien paikka julkisessa palvelu- ja tulonsiirtoverkossa. Teoksessa: M. Ohisalo & J. Saari 2014. Kuka seisoo Leipäjonossa? Kunnallisan Kehittämissäätiö: Sastamala.

Ohisalo, M. 2014. Leipäjonon Suomi ja Eurooppa. Teoksessa: M. Ohisalo & J. Saari 2014. Kuka seisoo Leipäjonossa? Kunnallisan Kehittämissäätiö: Sastamala.

Ohisalo, M. & Laihiala, T. 2014. Tarpeeksi köyhä leipäjonoon? Ruoka-avun merkitys ihmisten pärjäämiseen. Teoksessa: M. Ohisalo & J. Saari 2014. Kuka seisoo Leipäjonossa? Kunnallisan Kehittämissäätiö: Sastamala.

Raamattu. Suomen evankelis-luterilaisen kirkon kirkolliskokouksen vuonna 1992 käyttöön ottama suomennos. Helsinki: Kirjapaja

Ryynänen, S. & Nivala, E. 2013. Kohti sosiaalipedagogista osallisuuden ideaalia. Sosiaalipedagoginen aikakauskirja, 2013 (14), 9-41. Saatavilla <http://www2.uef.fi/documents/1381035/2330652/NivalaRyyn%C3%A4nen2013.pdf>

Salonen, A-S. 2016. Researching for the World of Food Charity Recipients: A study of ambiguity. Diakonian tutkimus, 2016 (2), 206-211.

Salonen, A-S. 2016. Food for the soul or soul for food: User's perspectives on religiously affiliated food charity in a finnish city. University of Helsinki. Saatavilla <https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/166534/FOODFORT.pdf?sequence=1>

Silvasti, T. 2011. Ruoka-avun vakiinnuttaminen Suomessa. Tarpeen ja oikeutuksen jäljillä. Janus, 2011 (3), 279-289. Saatavilla https://s3.amazonaws.com/academia.edu.documents/30885690/Janus_03_2011_puheen_vuoro_Silvasti.pdf?AWSAccessKeyId=AKIAIWOWYYGZ2Y53UL3A&Expires

Tuomi, J. & Sarajärvi A. 2009. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Tammi:Helsinki

Wiesenfeld, E. 1996. The concept of "We": A community social psychology myth? Journal of Community Psychology, 24 (4), 337-345.

Wilska-Seemer, K. 2005. Voimaantuminen vammaisten naisten vertaistukiryhmässä. Teoksessa: M. Nylund & A. B. Yeung. 2005. Vapaaehtoistoiminta. Anti, arvot ja osallisuus. Vastapaino: Tampere.

Liitteet

Liite 1

Päiväkeskus Leiväntalon viikko-ohjelma tammikuu 2017

	Maanantai	Tiistai	Keskiviikko	Torstai	Perjantai
10.00 – 11.00	Jonotusnumerot	Jonotusnumerot	Jonotusnumerot		Jonotusnumerot
11.00 – 12.00	Kassien + EU jako		Kassien + EU jako	Ilmainen lounas	Kassien + EU jako
12.00 – 13.00	Kassien + EU jako Parturi	Oppe-jako + EU Parturi	Kassien + EU jako Parturi	Ilmainen lounas	Kassien + EU jako Parturi
13.00 – 14.00	Kassien + EU jako Parturi	Oppe-jako + EU Parturi	Kassien + EU jako Parturi	Ilmainen lounas	Kassien + EU jako Parturi
14.00 – 15.00					
15.00 – 16.00		Rukouspiiri			
16.00 – 17.00		Rukouspiiri	Koululaisten luovantoiminnan kerho		
17.00 – 18.00		Rukouspiiri	Koululaisten luovantoiminnan kerho		
18.00 – 22.00					Perjantai Cafe

Liite 2

Haastattelukysymykset

1) taustakysymykset

1. kuinka vanha olet?
2. Kuinka kauan olet ollut ruokapankin asiakas
3. miten olet tullut ruokapankin asiakkaaksi?

2) Elämäntilanne

1. Millainen on elämäntilanteesi nyt?
2. Kuvaile arkeasi, miten se yleensä menee?
3. Miten koet että pärjät (taloudellisesti)?
4. Millaisena koet mielialasi yleisesti?
5. Onko sinulla ystäviä tai kavereita?
6. Tunnetko olosi yksinäiseksi? Jatkokysymys>> Miksi?

3) Päiväkeskus Leivän talo

1. Millaisena koet sisälle siirtyneen jonotuksen?
2. Mikä saa/ saisi sinut käymään päiväkeskuksessa ruokakassin haun ulkopuolisena aikana?
3. Oletko osallistunut päiväkeskuksen toimintaan? Millaiseen toimintaan olet osallistunut?

4) Merkitykset, voimavarat ym.

1. Kuinka merkittävä asia ruoka-apu on sinulle?
2. Kuinka merkittävää Päiväkeskus Leivän talolla käyminen on sinulle?
3. Millaiset muut asiat ovat sinulle tärkeitä?